

E-Piim: Piena biznesā uzņēmuma mērogam ir nozīme. Lai konkurētu eksporta tirgos, mums ir jāapvieno spēki

Īsi pirms Covid pandēmijas sākuma oficiāli reģistrēts Baltijas valstīs pirmais starpvalstu piena kooperatīvs “Piiratud Vastutusega Societas Cooperativa Europaea (SCE) E-Piim”, noslēdzot Latvijas piena kooperatīva "Piena ceļš" un Igaunijas "E-Piim" apvienošanās procesu. Par iemesliem, kāpēc Igaunijas piensaimnieki pieņēma lēmumu apvienoties, par Covid ietekmi uz jaunā kooperatīva startu un mērķiem iekarot eksporta tirgus Āzijā intervijā La.lv portālam stāsta "E-piim" valdes priekšsēdētājs Jānuss Murakas.

Latvijas medijos bijušas vairākas publikācijas par pirmo starpvalstu kooperatīvu, bet pamatā komentārus ir snieguši “Piena Ceļš” pārstāvji. Mēs labprāt uzzinātu, kā igauņi nonāca līdz lēmumam apvienoties ar Latvijas piensaimniekiem?

Piensaimniecības kooperatīvu apvienošanās Igaunijā nav nekas jauns. Patiesībā arī “E-Piim” kooperatīvs Igaunijā izveidots ap 1998. gadu, apvienojoties trim dažādiem kooperatīviem. Pastāvēšanas laikā esam vairākkārt apvienojušies ar mazākiem kooperatīviem, bet apvienošanās, kas notika 1998. gadā, ir vairāk salīdzināma ar pašreizējo apvienošanos ar mūsu Latvijas draugiem “Piena ceļš”. Mums laimējās atrast labi organizētu un sekmīgi strādājošu kooperatīvu Latvijas ziemeļos, savukārt mūsu uzņēmums ir viens no lielākajiem un vislabāk organizētajiem kooperatīviem Igaunijā. Ļoti svarīgs apvienošanās priekšnoteikums bija tas, ka abi ir kooperatīvi ar pievienoto vērtību, kas nozīmē, ka tie ne tikai pārdod pienu, bet arī ražo galaproduktus savās rūpnīcās. Tas ir gana uzskatāmi, kā atšķiras domāšanas veids starp kooperatīviem, kuriem pieder sava rūpnīca, kas pārdod un eksportē galaproduktu, un kooperatīviem, kas pārdod tikai pienu. Visi mūsu biedri, mūsu padome un vadības komanda saprata, ka miljons dolāru jautājums ir, vai kooperatīvā filozofija piena nozarē Igaunijā un Latvijā izdzīvos konkurencē ar privāto sektoru? Dažādu kooperatīvu apvienošana ļāva mums izveidot konkurētspējīgāku kooperatīvu, izveidot tādu pašu struktūru, kā tajās valstīs, kur kooperatīvi ir spēcīgi un lauksaimnieki ir laimīgāki par piena cenu un apmierinātāki ar sava uzņēmuma ilgtspēju.

Kāpēc kooperācijā, īpaši Baltijas valstīm, ir jāiet tieši šāds ceļš, apvienojot spēkus ne vien valsts, bet starpvalstu līmenī?

Jūs zināt, ka piensaimniecība ir globāls bizness. Visas Baltijas valstis ļoti ietekmē piena produktu eksports uz pasaules tirgiem. Globālajos tirgos mums ir jākonkurē ar milzīgiem starptautiskiem dalībniekiem, kas vairumā gadījumu arī ir kooperatīvi. Visās attīstītajās valstīs, sākot no Jaunzēlandes līdz par Norvēģijai, piena nozari un piena produktu ražošanas nozari kontrolē kooperatīvi. Piena biznesā uzņēmuma mērogam ir nozīme, jo no rūpnīcu lieluma un efektivitātes lielā mērā būs atkarīgs, vai lauksaimnieks saņems maksimālo iespējamo cenu par pienu.

Mūsu valstīm katrai būtu jāeksportē aptuveni 50% mūsu piena uz citām Baltijas valstīm. Šis rādītājs nedaudz atšķiras atkarībā no valsts, tomēr kopumā tas ir aptuveni 50%. Eksportam uz globālo tirgu jābūt nepārtrauktam. Ja eksports Baltijas valstīs būs labi organizēts, tad arī piena produktu cenas vietējā tirgū varētu būt augstākas, un tas nozīmē, ka zemnieki galu galā varētu gūt labumu no augstākām piena cenām. Pretējā gadījumā, ja eksports nestrādās, cenas vietējā

tirgū samazināsies – ja mums nebūs labvēlīgu eksporta iespēju, tīklu, partneru un kanālu, tad mums nav citas izvēles, kā vien pārpludināt vietējo tirgu ar savu pienu, tādējādi faktiski sagraujot tirgu. Igaunija un Latvija vien ir par mazu, lai izveidotu efektīvu un ilgtspējīgu kooperatīvu. Ir praktiski neiespējami izstrādāt veiksmīgu biznesa plānu katrā valstī, balstoties tikai uz kooperatīviem, jo kooperatīvu daļas mūsu valstīs ir mazas. Visās attīstītajās valstīs piena kooperatīvu daļas parasti ir ļoti lielas. Skatoties uz mūsu kaimiņiem, Somijā 90% piena ražošanas pieder “Valio”, Zviedrijā un Dānijā 90% kontrolē liels kooperatīvs ar nosaukumu “Arla”, Jaunzēlandē 90% vai vairāk kontrolē Fontera kooperatīvs, bet Norvēģijā kooperatīvs “Tine” kontrolē visu piensaimniecības nozari. Vieni paši mēs nevaram būt konkurētspējīgi, nevaram uzbūvēt liela mēroga, modernas un efektīvas piensaimniecības rūpnīcas ar augstu automatizācijas un digitalizācijas līmeni, kas arī būtu ekoloģiski un ekonomiski ilgtspējīgas. Mēs to zinājām jau pirms 20 gadiem, bet tikai tagad pienāca īstais laiks apvienoties.

Vai jūsu minētie starptautiskie kooperācijas piemēri jāuztver kā paraugi, no kuriem mācīties?

Jā, tieši tā. Zviedrijas un Dānijas piensaimniecības kooperatīvi sāka sarunas par pārrobežu apvienošanu vairāk nekā pirms 20 gadiem. 2000. gadā lielākais Dānijas piensaimniecības kooperatīvs “MD Foods” apvienojās ar Zviedrijas kooperatīvu un ar “Arla” Dānijā. Jau tolaik viņi saprata, ka globālā konkurencē ir pārāk mazi, lai būtu konkurētspējīgi un nodrošinātu lauksaimniekiem vislabāko piena cenu. Pārlicība par apvienošanu nepieciešamību radās arī citās valstīs, un Apvienotās Karalistes, Nīderlandes, Vācijas, Beļģijas un Luksemburgas kooperatīvi īpašnieki pievienojās “Arla Foods”. Rezultātā Arla Foods kooperatīvam ir 13 500 īpašnieki septiņās valstīs, un šis milzis turpina augt lielāks. Viņi saprot, ka zemniekiem svarīgākais ir ilgtspējīgas piena cenas un garantētā piena savākšanā no kooperatīva. Ja mēs vēlamies būt piena rūpniecības struktūras Igaunijā un Latvijā, tad vienīgā iespēja ir apvienot kooperatīvus un audzēt tos spēcīgākus.

Kā jūs raksturotu pašreizējo situāciju Latvijas un Igaunijas piensaimniecībā?

Igaunijā un Latvijā piena nozare ir ļoti vecmodīga. Lielākā daļa rūpnīcu būvētas astoņdesmitajos gados, un šodien mūsu rūpnīcu efektivitāte ir krietni zemāka par mūsdienu līmeni pasaulē. Tagad ir pienācis laiks mūsu kooperatīviem ieguldīt līdzekļus efektīvas, modernas rūpnīcas celtniecībā ar augstu automatizācijas un digitalizācijas līmeni. Neliels kooperatīvs nevar veikt šādus ieguldījumus. Mums ir jāspēr pamatīgs un cienīgs solis uz priekšu, lai neatpaliktu no mūsu konkurentiem pasaules tirgū. Mūsu kaimiņvalstu kooperatīvi ir tik spēcīgi, ka tie var veikt investīcijas, vienlaikus piedāvājot labākās piena cenas lauksaimniekiem. Jā mēs veiktu mazākās investīcijas un tikai uzlabotu mūsu rūpnīcu tehnisko līmeni un produktu kvalitāti, tad mēs uz visiem laikiem paliktu aiz muguras lielajiem spēlētājiem. Ir jāspēr šis lielais solis, lai būtu vienlīdzīgā līmenī ar rūpnīcas lielumu, ar produkcijas kvalitāti un eksporta iespējām.

Kas ir tā pievienotā vērtība, ko kooperatīvam dod Latvijas puse?

Iedomāsimies divus jauniešus – vienu ar televizoru un otru ar saldētavu. Ja viņi apvienosies, abiem būs televizors un saldētava, tik vienkārši. Mēs jau šodien gūstam labumu no apvienošanās ar “Piena ceļu”. Mums Igaunijā ir siera ražotne un piena pulvera rūpnīca, savukārt Jaunpils novadā

tiek ražoti dažādi svaigie piena produkti. Šī apvienošanās padarīja mūs stiprākus, padarīja mūsu biznesu elastīgāku un mūsu portfeli daudz lielāku. Apvienošanās nodrošina, ka nauda neaizplūdis no mūsu lauksaimnieku rokām. Tagad kooperatīvam ir divi mājas tirgi, nevis viens. Šodien mēs Jaunpilī ražojam produktus ar E-Piim Estonia zīmolu un vedam uz Igauniju preces, ko neražojam savās rūpnīcās šeit un otrādi. Katru produktu tagad varam ražot vienā valstī, darot to efektīvāk un lielākā apjomā, tādējādi samazinot izmaksas, maksājot vairāk mūsu lauksaimniekiem un uzlabojot mūsu rūpnīcu efektivitāti. Ļoti īsā laikā abās valstīs mums izdevies uzsākt daudzu jaunu produktu ražošanu.

Kā E-Piim apvienošanās stāsts ar Latvijas piensaimniekiem Igaunijā?

Apvienošanās laikā mēs saņēmām komplimentus no citiem uzņēmumiem, jo viņi zina, ka pārrobežu apvienošanās ir ārkārtīgi sarežģīta un apvienošanās rezultātā mums tagad ir 200 īpašnieki – lauksaimnieki. Mūsu lēmums tika respektēts, izprotot mērķus, kāpēc bija svarīgi apvienoties. Mūsu partneru reakcija bija vairāk nekā pozitīva.

Kā izdevās pārliecināt abu kooperatīvu biedrus – lauksaimniekus Igaunijā un Latvijā?

Bija daudz sanāksmju gan ar kooperatīvu padomēm un valdēm, gan rīkojām tikšanās, kurās piedalījās visi mūsu lauksaimnieki. Tas noteikti nebija lēmums, ko varēja pieņemt pāris nedēļu laikā. Vajadzēja aptuveni divus gadus, lai iepazītos viens ar otru, lai nonāktu līdz punktam, kad abu kooperatīvu kopsapulces balsoja par apvienošanos.

E-Piim kā Eiropas Savienības kooperatīvs ir jauns. Kā Covid-19 ietekmēja biznesu?

Jā, kooperatīvs tika reģistrēts oficiāli tikai šā gada 27. februārī, bet Covid nepatīkšanas sākās 12. martā. Tas nekādā ziņā neatvieglāja mūsu dzīvi. Covid mūs ļoti ietekmēja, jo esam uz eksportu orientēts uzņēmums. “E-Piim” eksporta īpatsvars ir ap 70% - 75%. Tūdaļ pēc Covid krīzes eksporta tirgi sabruka. Kādās valstīs izteiktāk, citās mazāk, bet, sākot ar aprīli, cenas strauji samazinājās. Pasaules tirgū krasi samazinājās siera, sviesta un pirmās nepieciešamības pārtikas produktu cenas. Tas bija milzīgs izaicinājums jaunam uzņēmumam ar jaunu struktūru un ražotnēm divās valstīs.

Kādā statusā patlaban ir piena pārstrādes rūpnīcas projekts Paidē?

Jauno rūpnīcu plānojam sākt būvēt nākamā gada pavasarī. 15. jūlijā noslēdzās piedāvājumu iesniegšana iepirkumā par tehnoloģiju piegādi. Pašlaik mūsu projekta komanda diendienā pēta milzīgus dokumentu apjomus, kurus piegādātāji un pretendenti mums iesnieguši. Kopš augusta teju ikdienu ir video konferences. Diemžēl ne visus jautājumus iespējams atrisināt attālināti, būtu nepieciešamas arī klātienes tikšanās, bet nevienam nav laika pēc klātienes tikšanās divas nedēļas pavadīt karantīnā. Katrā ziņā plāns paredz tuvākajā laikā noteikt labākos tehnoloģiju piedāvājumus, novembrī parakstīt līgumus, lai nākamajā pavasarī sāktu rūpnīcas būvniecību, bet 2023. gada pavasarī sāktu piena ražošanu.

Kādi ir E-Piim mērķi piecu gadu perspektīvā?

Pirmkārt, mūsu galvenais stratēģiskais mērķis ir pabeigt jaunās rūpnīcas būvniecību. Bez šaubām, šī būs modernākā, efektīvākā piena ražotne Baltijā. Mēs nolēmām būvēt rūpnīcu, jo pēc mūsu aprēķiniem tā palīdzēs samazināt kopējās rūpnīcu izmaksas kooperatīva budžetā. Mērķis ir samazināt izmaksas, saglabāt rūpnīcu darbību un nodrošināt lauksaimniekiem labāku piena cenu. Mēs neapsveram citu lielu ieguldījumu veikšanu, jo investīcijas rūpnīcā ir vēsturiski augstas – rūpnīcā plānots ieguldīt ap 100 miljoniem eiro, bet, ņemot vērā visas projekta izmaksas un nepieciešamo rezerves finansējumu, galīgā summa varētu būt pat 130 miljonu eiro apmērā. Labā ziņa ir tā, ka “E-Piim” jau tagad eksportē produkciju uz dažādām valstīm, tostarp Āzijas valstīm kā Japānu, Ķīnu un Dienvidkoreju, kur mēs paredzam vislielāko pieprasījumu nākotnē mūsu piena produktiem un sieram. Līdz ar jauno rūpnīcu mūsu mērķis būs radīt pēc iespējas vairāk produktu ar augstu pievienoto vērtību, un šo produkciju pārdot augstas pievienotās vērtības tirgos. Mēs tēmējam uz pircējiem – starptautiskiem uzņēmumiem, kas gatavi maksāt augstākas cenas, ja tiek ievērotas augstākās kvalitātes prasības un iegūti nepieciešami sertifikāti. Mums svarīgi ir nodrošināt uzņēmuma ekonomisko, vides un sociālo ilgtspēju, un darbs pie šo standartu ieviešanas turpinās visu gadu. Tā būs atslēga, lai iekļūtu augsta līmeņa tirgos un izveidotu B2B partnerības ar starptautiskiem augstas kvalitātes uzņēmumiem.

Daži latvieši domā, ka Igaunijai klājas labi, jo jums kaimiņos ir Somija. Cik daudz patiesības ir šādās pārdomās?

Mēs esam ļoti priecīgi, ka mums ir tādi kaimiņi kā Somija un Zviedrija. Protams, tas sniedz zināmas priekšrocības. Piemēram, siera eksportu uz Somiju mēs uzsākām jau 2005. gadā, un pašlaik Somija ir viens no galvenajiem “E-Piim” siera ražotnes eksporta tirgiem. Tomēr 10-15 gadu perspektīvā mums ļoti svarīgs ir Āzijas tirgus. Iedzīvotāju skaits tur pieaug, un ēšanas paradumi mainās: Āzijas iedzīvotāji arvien vairāk pāriet uz Eiropas diētu, un tā mums ir iespēja, un mēs nevaram turēt visas olas vienā grozā.

Vai ar Latvijas un Igaunijas piensaimnieku apvienošanos būs gana? Kādi ir kooperatīva mērķi Baltijas tirgum?

Mēs ceram, ka arī Baltijas valstīs būs vērojamas līdzīgas tendences kā citās attīstītajās valstīs. Ja piena nozare tiks organizēta pēc līdzīgas struktūras, tad kooperatīvu tirgus daļām ir jāpalielinās gan Igaunijā, gan Latvijā. Nekad nesaki nekad – iespējams, kādu dienu mūsu kooperatīvs sāks sarunas par apvienošanos ar piensaimniecības kooperatīvu Lietuvā. Šobrīd svarīgākais mums ir pabeigt lielo rūpnīcas projektu Paidē, tomēr mēs esam atvērti jauniem dalībniekiem un ar prieku sagaidīsim jaunus zemniekus no Latvijas un Igaunijas, kas vēlas pievienoties “E-Piim”. Tikai apvienojoties lielākā spēkā, mēs varēsim nodrošināt saviem biedriem garantētu stabilitāti un piedāvāt mūsu lauksaimniekiem labākās piena cenas Baltijas valstīs.